

İMAM AHMED B. HANBEL..... 1

Halk-ı Kur'an Fitnesi Ve İmam Ahmed b. Hanbel	1
İlahiyat Felsefesi, Zât Ve Sıfat Konuları	1
Mutezile'nin Gelişmesi:	2
İmam Ahmed B. Hanbel	2
Halk- Kur'an Fitnesi	8
İmam Ahmed'in Musibete Uğraması:	9
İmam Ahmed'in Ağzından Olayın Genişçe Anlatılması:	9
Emsalsiz Azim ve Dürüstlük:	11
İmam Ahmedin Başarısı Ve Karşılığı	12

www.islamvetasavvuf.org

İMAM AHMED B. HANBEL

Halk-ı Kur'an Fitnesi Ve İmam Ahmed b. Hanbel

İlahiyat Felsefesi, Zât Ve Sıfat Konuları

Hicrî ikinci yüzyılın başlarında müslümanlar Yunan felsefesiyle tanıştılar. Bu felsefe; sadece birkaç tahminden, mukayeselerden ve gerisinde hiçbir gerçek bulunmayan cafcıfl sözler tılsım ndan ibaretti. Belirli, kendine has kavramlar taşıyan ve tecrübelerle bağılı olan az bir miktardaki kelimelerle, s> rlanmas imkânsız olan bir varlığın (Allah'n) gerçek durumu ve s>fatlar> nas l ani atılabilir? Allah'ın varlığı, onun zâtı ve sıfatları meselesi; kimyevî tahlil, terki b meselesine, ilmî incelemeye, mukayeseye girmez. Bu konuda insanlar n, üzerine araştırma ve mukayese binası kurabilecekleri temel bilgileri ve şahsî tecrübeleri yoktur.

Bu konuda insanların bilgi kaynağı sadece peygamberlerin verdiği bilgiler ve Allah' n vahyidir. Ancak bununla Allah, sağlam bir şekilde tanınabilir ve onun fatlar> anlatma yolu öğrenilir. Ancak bununla yetinmek aklın olgunluğu ve görüşün sağlamlığıdır.

Bu bilgi en sağlam şekliyle Kur'ân ve hadis şeklinde müslümanlarda mevcuttu. (İlahiyat konusunda) onların öyle faydasız ve boş şeylerle uğraşmaya ihtiyaçları yoktu. Sahâbe-i kiram, tabiîn, eimme-i dîn ve hadis âlimleri bu görüşe sahip ve bu mezheb üzere idiler. Müslümanların bütün ilgi ve dikkati: İslâm'a davete, fetih ve cihada, hayat> n amelî meselelerine ve faydal> ilimlerin yaz ile tesbiti üzerine çevrilmişti.

Yunanca, Süryanice kitaplar tercüme edilip de eski dinler ve ülkelerin âlimleri ve filozoflar ile müslüman-lar karışınca; ümmetin çabuk etkilenebil en, düşünce ve görüşlerinde derinlik ve olgunluktan daha çok basitlik ve acemilik olan bir

zümre bu tür düşünceden, inceleme metodundan etkilendi. Bunun sonucu olarak Allah'ın zâtı ve sıfatları, onların birbiri ile ilgisi, Allah'ın konuşması, Allah'ın görülmesi, adalet, kader, cebir ve irade konularıyla ilgili öyle tartışmalar ve meseleler ortaya çıktı ki, aslında bunlar ne dinî bakımdan gerekli idi, ne de dünya konusunda bir faydası vardı. Aksine böyle meselelerle uğraşma, ümmetin birlik ve beraberliğine, müslümanların güçlenmesine çok zarar verici idi.^{1[1]}

Mutezile'nin Gelişmesi:

"Din filozofları'nın bu zümresinin öncülüğünü, devirlerinin "aydın düşünceli" âlimi ve heyecanlı kelâmcılar (felsefecileri) olan Mutezile mezhebi mensupları yapıyordu. Onlar bu ilmi konular, küfür ve iman belirleyen ölçü yaptılar. Bütün zekâ ve beyin güçlerini bu konulara bağladılar.

Bunların karşısında ise hadis ve fıkıh âlimleri vardı ki, onlar bu konularda selef mezhebi (ilk dönem gerçek İslamcî âlimlerin mezhebi) üzerinde idiler ve bu faaliyetleri zararlı görüyorlar, bu tâbirleri de yanlış kabul ediyorlardı.

Harun Reşid'in halifeliği dönemine kadar Mutezile gelişemedi. Yunan felsefesinden ve akılcılıktan yılmış olan, Özel şartlar ve eğitimden dolayı zihin yapısı Mutezile ile uyum sağlayan Mutezile mezhebi Me'mûn zamanında gelişme gösterdi.

Abbasî devletinin adliyesinin başında bulunan ve Mutezile'nin görüş ve düşüncelerinin cezbeli ve aktif bir propagandacısı olan Kadî İbn Ebî Düvâd sayesinde Mutezile mezhebi devrin devlet idaresi tarafından himayeye ve desteğe sahip oldu. Bizzat Me'mûn'un kendisinde davet ruhu, bir davetçi coşkusu ve heyecanı vardı. Me'mûn'da, zeki gençlerin aceleciliği ile diktatör idarecilerin inatçılığı birleşmişti. Sarayını ve duyguların Mutezile mezhebi mensupları kuşatmıştı.

Kur'an-ı Kerim'in mahluk olma (yaratılmış olma) meselesi, o devirde Mutezilenin şiarı olmuş ve iman ile küfrün, müslüman olmakla kâfir olmanın ölçüsü hâlini almıştı. Hadis âlimleri bu meselede Mutezile'nin rakibi ve muhalifi idiler. Hadis âlimleri tarafını temsil eden İmam Ahmed b. Hanbel bu akıma karşı göğsünü gerenlerdendi.^{2[2]}

İmam Ahmed B. Hanbel

İmam Ahmed b. Hanbel, H. 164 yılının Rebiulevvel ayında Bağdat'ta doğdu. Halis Arap soyundan ve Şey-bân kabilesindendi. Sabır, feraset, gayret, doğruluk ve kararlılık o kabilenin tarihî özelliklerindedir.

Dedesini Hanbel b. Hilâl, Basra'dan Horasan'a göçmüştü ve Emevî devletinde Serahs bölgesinin valisi idi. Fakat Abbasîler, Ehl-i Beyt ve Hâşimoğulları adına Horasan'da davalar ve davetlerini yapırlarken Hanbel b. Hilâl bu davetçilere

^{1[1]} Ebu'l-Hasan En-Nedevî, İslam Önderleri Tarihi 1, Kayıhan Yayınları: 1/129-130.

^{2[2]} Ebu'l-Hasan En-Nedevî, İslam Önderleri Tarihi 1, Kayıhan Yayınları: 1/130-131.

ve faaliyet gösterenlere yardımda bulunanlardandı .

İmam Ahmed'in annesi Merv'den Bağdat'a geldiğinde henüz kendisi annesinin karnında idi. Doğmadan önce babası Ölmüştü. Büyük bir cesaret ve azimle annesi onu büyüttü. Geçimini sağlayacak mal varlığı sadece isimden ibaretti. Bu ahvâl ve şartlar onda tahammül, cefakâr-lık, azim ve kendine güven nitelikleri meydana getirdi.

Çocukluğunda Kur'an-ı Kerim'i ezberledi. Dil öğrendi. Sonra yaz ve kitabet alışkanlığı kazanmak için bir devlet dairesine girdi. Asalet ve yeteneklilik izleri çocukluğundan belliydi.

Amcası Bağdat'ın vak'anüvîsi idi. Halife yokken haberleri derleyip toplayıp ona göndermekle görevli idi. Bir keresinde belirli bir kişiyi anlatan yazıyı kaleme alması için müsveddeyi küçük yaştaki yeğenine verdi. Bu kâğıtlarda belki Bağdathları şikâyet ve pek çok kişinin ihbarı vardır düşüncesiyle onları Dicle nehrine attı .

Devlet bürosunda tahrirat kâtibliği yaparken, kocaları Harun Reşid'le orduya katılıp sefere giden kadınlara ona mektup okuturlar, yazdıracakları zaman da yazardı. Fakat şeriata ve ahlâka aykırı kabul ettiği konular yazmazdı ,

Takvasının, temizliğinin, kabiliyet ve asaletinin izlerini sezerek o dönemin feraset sahibi kişisi Heysem b. Cemîl: "Eğer bu genç yaşarsa devrin insanlarına hüccet olur." demişti.

1

Dinî ilimler içinde o hadis konusuna Özel bir ilgi duydu. Herşeyden önce Kadı Ebu Yusuf dan hadis yazdı. Sonra dört sene boyunca Bağdat'ta hadis âlimi Heysem b. Beşîr b. Ebu Hâzim el-Vustâ'dan (Ö.183 H.) faydalanmaya devam etti. Bu sırada meşhur hadis imamları Abdurrahman b. Mehdî, Ebu Bekir b. Ayyaş vs.den, faydalandı .

Onun, hedefine ulaşma çalışmalarındaki ciddiyetini şöyle ölçebiliriz. O der ki: "Ben bazı günler hadis dersine yetişmek için o kadar erken gitmeye karar verirdim ki, annem kolumdan tutar, biraz dur da hiç olmazsa sabah ezan okunsun, ortalık biraz aydınlansın derdi."

Bağdat'tan ayrılarak Basra, Hicaz, Yemen ve Suriye'ye yolculuk yaptı ve her yerin ünlü hadis âliminden faydalandı .

H. 187 yılında Hicaz'a ilk gidişinde İmam Şafiî ile görüştü. Sonra kendi prensiplerini ve mezhebini düzenledikten sonra Bağdat'ta ikinci kez onunla görüştü.! İmam Ahmed o zaman iyice tecrübeli olmuş ve yetişmişti. İmam Şafiî, hadislerin sağlamlığı ve çürüklüğü konusunda çok kere ona güvenir ve derdi ki: "Eğer siz, hadis âlimlerine göre sağlam (sahih) bir hadise rastlarsanız bana daima bildirin, ben onu tercih edeceğim."

Hadis âlimi Cerîr b. Abdülhamid'den hadis dinlemek için Rey'e (İran'da) gitmeye bile karar verdi. Fakat harçlığı olmadığı için gidemedi. "Eğer benim yanımda 90 (doksan) dirhem dahi olsaydı çeker giderdim" derdi. Hadis Öğrenme hususunda onun büyük azmini şu olaydan ölçebilirsiniz:

H. 198 yılında hac yapmak niyetiyle Hicaz'a, orada bir süre kaldıktan sonra

Abdürrezzak b. Hemmâm'dan hadis öğrenmek için San'a'ya (Yemen'e) gitmeye niyet etti ve bunu ders arkadaşı Yahya b. Maîn'e anlattı. İkisi de bunu yapmaya karar verdiler ve beraber yola çıkıp Mekke'ye ulaştılar.

Henüz ikisi daha kudüm tavaf yaparken Abdürrezzak b. Hemmâm'm tavaf yaptığını gördüler. İbn Maîn onu tanıyordu, selâm verdi ve İmam Ahmed'i tanıştırdı. Abdürrezzak onlara duâ etti ve:

"Ben onun çok medhini duydum" dedi.

Yahya b. Maîn de:

"Biz yarın sizi ziyarete geleceğiz, sizden hadis dinleyeceğiz" dedi.

Ondan ayrılıp gittikleri zaman İmam Ahmed b. Hanbel arkadaşına;

"Neden şeyhden mülakat (randevu) aldın?" dedi. Bunun üzerine o:

"Şükret ki, hadis dinlemek için bir ay yolculuk yapma zahmetinden, sonra geri gelmek için bir ay daha yolculuk yapma zahmetinden ve bir de büyük bir masraftan Allah seni kurtardı da şeyhi buraya gönderdi." diye cevap verdi.

İmam Ahmed buna karşı:

"Ben hadis için yolculuk yapmak niyetiyle yola çıkayım da bu yolculuktan vazgeçeyim, olur mu? Hizmetçilerimden utanırım, gideceğiz ve oraya vararak hadis dinleyeceğiz" dedi. Nitekim hacdan sonra San'a'ya gittiler ve -daha önce kendilerini dinleyemedikleri- Zührî ile İbnül-Müseyyeb'i de orada dinlediler.

Bu azim, cefakârlık, çok seyahat ve yaratılıştan gelen normal üstü hafız gücü sonucu olarak bir milyon hadis ezberlemişti. Bu geniş bilgi ve çok ezberlemeye rağmen o; İmam Şafiî'nin fıkıh bilgisine, hüküm çıkarma yeteneğine, zekâsına hayrandı ve: "Gözlerim onun gibisini görmedi" derdi.

İmam Şafiî'den ictihad metodunu öğrendi, onun melekesini aldı. Sonra da o; İslâm dünyasında mezhepleri bugüne kadar canlı kalmış bu ümmetin ünlü müctehidlerinden biri oldu.

İmam Şafiî de onu çok takdir edenlerdendi. Bağdat'tan ayrılırken: "Ben Bağdat'tan ayrılıp giderken geride Ahmed b. Hanbel'den daha takvâl, daha çok fıkıh bilgisi olan birini bırakmadım." demişti.

Ahmed b. Hanbel, 40 yaşında iken yaklaşık olarak H. 204 yılında hadis dersi vermeye başladı. Peygamberlik yaşı olan kırk yaşında Onun hadis yayma (öğretme) işine başlaması sünnete uymanın en mükemmel seviyesi idi.

Başlangıçtan beri onun dersinde öğrencileri ve dinleyicileri büyük bir kalabalık oluştururdu. Bazı râvîlerin anlattıklarına göre; onun dersini dinleyenler her zaman beşer bin kişi olurdu. Bunlardan beş yüzer kişisi, anlatılan hadisleri yazan kişilerdi. Onun dersi çok ciddi ve vakar içinde geçer, hiç kimse orada sohbet ve latife sözü söyleyemez veya hadisin vakar ve değerine ters düşen ciddiyetsiz bir hareket yapamazdı. Zenginlere ve yüksek devlet memurlarına mukabil fakirler tercih edilir ve saygı gösterilirdi.

Allâme Zehebî, İmam Ahmed'in bir çağdaşı ve arkadaşımın şu ifadesini nakletmektedir:

"Ben fakir kimselerin İmam Ahmed'in meclisinde üstün ve değerli tutulduğu gibi başka hiç bir mecliste tutulduğunu görmedim. Onlara ilgi gösterir, dünya

ehline ilgisiz kalırdı. Hilm sahibi, yumuşak huylu idi, aceleci değildi, çok mütevazi ve alçak gönüllü idi. Yüzünden huzurluluk ve vakar okunurdu. İkindiden sonra ders vermek için oturduğu zaman kendisinden bir şey sorulmad kça cevap vermezdi."

Onun hayatı, selef âlimleri gibi eşyaya değer vermeyen zahid birinin tevekkül ve kanaata dayanan hayat gibi idi. O bu hayatı yoksulluğundan değil, arzu ettiğinden seçmişti. Dönemin halife ve sultanlarının hediyelerini asla kabul etmedi. Çocuklar aras ra bu konuda kendisi ile konuştuklarında: "Bu mal helâldir. Bununla hac yapır, caiz olur. Ben onu haram kabul ettiğim için reddetmiyorum. İhtiyat ve tedbir olarak alm yorum." derdi.

Çalışarak veya atalarından kalan malla geçinirdi. Bu yoksulluğuna rağmen çok cömert ve üstün himmet sahibi idi. "Eğer bütün dünya bir araya gelip durulup bir lokma olsa ve o lokma bir müslümanın elinde olsa, o müslüman da bu lokmayı diğer bir müslüman kardeşinin ağzına koysa israf olmaz." derdi.

Sadece mal konusunda değil, kendi şahsı hakkında da çok geniş gönüllü, taharamüllü ve hoşgörülü idi. Bir gün bir kimse ona çok ileri geri sözler söyledi, az sonra da pişman olup geldi özür diledi, ne olur beni affedin, dedi. İmam Ahmed de: "O sözlerin söylendiği yerden sen adımlarını atmadan ben seni affetmişim" buyurdu.

Kur'an-ı Kerim'in mahluk oluşu meselesinde o, bütün düşmanlarını, hatta kendisine büyük işkence yapılmasını emreden devrin halifesini bile affetmişti. "Sadece bid'at (bâtıl)ın propagandasın yapan , onu yaymaya çalışanı affetmem. Yoksa bana işkence yapanların, payları olanların hepsini affettim." diye buyururdu. Ara s ra da, "Senin yüzünden bir müslümana işkence ve eziyet yapılmasını sana ne faydası vardı?" derdi.

Bu büyük meziyetlerine, üstün şahsiyetine rağmen hiçbir zaman kendi içinde büyüklük duymadı. Hiçbir övünme kelimesi ağzından çıkmazdı. Bununla birlikte Yahya b. Maîn diyor ki:

"Ben Ahmed gibi birini hiç görmedim. Elli sene onun yanında kald m, hiçbir zaman o bizim yanımızda kendi iyiliği, hayrı, menfaati üzerine övünmedi."

Onun yumuşak başlılığı (tevazuu), kendini gizleme-1 si öyle idi ki, o yüksek seviyede Arap aslı olmasına, bunun o devirde gurur ve övünme sebebi olmasına rağmen bunu söylemeyi hiç sevmezdi.

Allâme Zehebî, onun çağdaşı Aziz Ebu Nu'mân'dan şöyle nakleder: Ahmed b. Hanbel harçlığı olan para tutarın benim yanına kor, sonra ondan ihtiyac na göre azar azar alırdı. Bir gün ben ona dedim ki: "Ey Ahmed, senin Arap aslı olduğunu öğrendim." Bunun üzerine o: "Ey Ebu Nu'mân, biz yoksul bir milletiz." diye cevap verdi. Ben ona durmadan sordum durdum, ama o her seferinde sorularımı, sözlerimi geçiştirdi, hiçbir cevap vermedi.

Kur'an-ı Kerim'in mahluk oluşu fitnesine karşı bu ayak diremesinden dolayı bütün İslâm dünyasında meşhur olmasına ve her tarafta sevilip övülmesine, ona yapılan duaların naraları göklere yükselmesine rağmen o endişe içinde bulunuyor, kendince emniyet ve huzur hissetmiyordu.

Mervezî diyor ki:

Bir gün ben ona;

Senin için bol bol dualar ediliyor." dedim.

Bana dedi ki: "Yakıştırma olmasından korkarım, .. ,, sen bunu nasıl, neden söyledin?" . j. Ben de dedim ki:

"Tarsus'tan bir adam geldi, o şöyle anlatıyor: Biz Bizans diyarında cihâd (savaş) yapıyorduk. Gecenin sessizliği içinde Ahmed b. Hanbel için dua edin diye bir nida geldi. Bazıları, Ahmed için dua edin diye bağıştılar. Biz İmam Ahmed adına niyet ederek mancınklar çalıştırıyorduk. Bir keresinde öyle oldu ki; düşmanlardan bir adam kale duvar üzerinde dikiliyordu. Kendini de iyice sipere almıştı. Biz Ahmed adına niyet ederek mancınığı çalıştırdık. Attığımız gülle ile başı ve siper uçup gitti."

Bunu duyan Ahmed b. Hanbel'in yüzünün rengi değişti ve:

"Allah vere de bu bir yakıştırma olmasa" dedi.

Bazı kereler uzaklardan, müslüman olmayanlar da onu görmeye geliyorlardı . Bir keresinde hristiyan bir doktor muayene için geldi.

"Ben senelerdir sizi ziyaret etmeyi arzuluyordum. Sizin hayatınız sadece müslümanlar için hayır, saadet ve mutluluk sebebi değil, bütün yaratıklar için hayır, saadet ve mutluluk sebebidir. Bütün dost ve arkadaşlarım z sizi çok seviyor" dedi.

Mervezî diyor ki:

O doktor çekip gidince ben;

"Herhalde bütün İslâm dünyasında sizin için dualar yapılıyor" dedim de o buyurdu ki:

"Kardeşim, insanın kendi hali ve gerçek durumu kendi gözleri önüne serilip de gösterilince kim ne derse desin, artık onu aldatamaz."^{3[3]}

Tevazu ve fakr görüntüsü ile birlikte Allah Teâlâ ona Öyle bir heybet ve vakar bahsetmişti ki, devlet adamları, askerî ve resmî erkân bile ondan çekinir, ona saygı göstermeye kendini mecbur hissederdi.

Onun bir çağdaşı şöyle diyor:

"Ben (Bağdat valisi) İshak b. İbrahim ve falan falan idarecilerin yanına gittim, onların huzuruna çıktım. Fakat İmam Ahmed kadar heybetli ve vakar sahibi birini görmedim. Ondan bir mesele sormaya gittim, heybetinden bana bir titreme geldi. Her tarafım heyecan sardı ."

Devrindeki bütün maneviyat erbabı ve ihlâs ehli kişiler onun şahsiyet ve azametini kabul eder, ona saygı gösterirlerdi. Devrin âlimleri ve değişik ilim dallarının Önderleri (uzmanları) onun derin bilgisine, çok geniş malumatına hayrandılar, bunu da açkça söylerlerdi.

Meşhur hadisçi İbrahim el-Harbî şöyle diyor:

"Ben Ahmed b. Hanbel'i gördüm de; Allah Teâlâ'nın önce geçen âlimlerin, sonra gelen bilginlerin her çeşit bilgisini onda bir araya getirdiğini (topladığını) anladım. O bilgilerden istediğini dışarı çıkarıyor, çıkarmak istemediğini de içinde

^{3[3]} Tercümetü'l İmam Ahmed, Zehebi, s.21-22

gizliyor."

İmam Ahmed'in ibadete düşkünlüğü darbimesel haline gelmişti. Me'mûn, Mutasım ve Vâsık dönemleri, üçü de onun peşinde olup rahatsız ettikleri için, onun imtihan dönemi idi.

Mütevekkil'in devri de, Mütevekkil ona çok bağlı olduğu için bir imtihan devri idi. Bu devrin imtihanı ona daha çetin gibi geliyordu. Bu bakımdan daima endişe içindeydi. Ara sıra; "O adamların eziyet ve işkencelerine rağmen dinî duygum sarsılmadı, dinî görüşlerim değişmedi. Şimdi ihtiyarlığım da bir ikinci imtihanla karşı karşıyayım" derdi. Mutasım'm kırbaçları onun sünnete bağlılığında ve doğruluğunda bir farklı-

lık meydana getiremediği gibi, Mütevekkil'in bağlılığı ve hürmeti onun tevekkülünde, gönül tokluğunda ve, kula minnetsizliğinde bir değişiklik meydana getiremedi. Bir keresinde Mütevekkil, katırcıların sırtına yüklenerek getirilen ağır bir çuval göndermişti. O kesin bir ifadeyle: "İhtiyacım yok" deyip kabul etmedi. Getirenler; "Sizin bunu geri göndermeniz uygun olmaz. Güç belâ halifenin gönlü yanlış düşüncelerden uzaklaşmışken onu yeniden yanlış düşüncelere sürüklemek olur" dediler. Onu bir yere koydurdu. Gece yarısı amcasını çağırdı ve: "Bu çuval yüzünden gece boyunca uyuyamadım. Bunu aldığıma, alacağıma pişman oldum, perişan oldum." deyince, amcası dedi ki; "Şimdi gece yarısı oldu, halk dalgın uyumaktadır, sabah olunca ne düşünür, nasılsa istersen öyle yaparsın." Sabah olur olmaz, güvendiği, meseleyi bilen bazı kimseleri çağırdı ve salih olup da halini kimseye bildirmeyen kimselerin isimlerinin bir listesini yaptırdı, onlara dağıtmaya başladı. Çuvalda tek dirhem kalmayınca dek dağıttı, sonra da boş çuvalı bir fakire veriverdi.

Mütevekkil'in emri ve emri üzerine birkaç gün ordugâhta kaldı. Bu süre içinde o, sultanın misafiri idi. Her gün kendisine çok zengin bir sofraya geliyordu. O günün değeri ile günlük tutan 120 dirheme ulaşıyordu. Bu yemekleri bir defa tatmadı bile. Sürekli oruç tutuyordu. Sekiz gün boyunca oruç üstüne oruç tuttu. O kadar zayıfladı ki derhal oradan ayrılmazsa hayat tehlikeye girecekti.

Oğlu Abdullah diyor ki: "Babam ordugâhta 16 gün kaldı, bu süre zarfında ancak bir çöreğin dörtte birini yemiştir. Gözlerinde halkalar meydana geldi."

Mütevekkil'in ısrarı üzerine, oğulları için sultandan belli bir miktarda aylık bağlandı. Onun sakınması

o noktada idi ki, oğulları şöyle anlatıyor: "Önceleri onun, bizden kullanmak üzere bir şey istettiği olurdu. Ne zaman ki bu sultan aylığı evimize girmeye başladı o zaman buna da son verdi. Bir keresinde doktor kendisine haşlanmış sebze suyu tavsiye etti. Halk, bunun için Salih'in (İmam Ahmed'in oğlu) fırınının uygun olduğunu hâlâ sıcak olup soğumadığını söyledi. İmam Ahmed bunu menetti. Sonunda kendi tedbirinin yeterli olduğuna inanmadığı bana: Salih, gönlüm bu sultanın emriyle bırakman istiyor. Çünkü bu size benden dolayı veriliyor." dedi.

77 yaşına gelmişti ki hastalandı. Ziyaretine gelenler o kadar fazlaydı ki, halk grup grup geliyor, onları evden almıyordu. Onlar gidiyor, başka bir kalabalık

geliyor, dışarıdaki cadde insanlarla doluyordu. Dokuz gün hasta yattı, kalabalık arttıkça artıyordu. Sultan durumu haber alınca kapısına ve cadde başına polis ekibi yerleştirdi ve durumu her an için tesbit edip kendisine haber versin diye bir de zabıt kâtabi koydurdu. Halkın akını her an artıyordu. Sonunda sokak kapatıldı. Halk cadde ve mescidlere yığıldı. O hale geldi ki halk, çarşıdan alışveriş yapamaz oldu.

Daha sonra idrarından kan gelmeye başladı. Doktordan soruldu da dedi ki: "Üzüntü ve keder onun içini parça parça etmiş." Perşembe günü durumu kötüye gitti.

Talebesi Mervezî diyor ki; "Ben kendisine abdest aldırđım, o sıkıntılı ağır hasta halinde bile parmakla suyu hilâlememi (parmak aralarına da su değmesi için parmakların arasına ay rınam) istedi."

Perşembe gecesi durumu tehlikeli bir hal aldı ve cuma günü, 12 Rebiülevvel tarihinde bu sünnet imamı, dünyadan göçtü.^{4[4]}

Halk- Kur'an Fitesi

Me'mûn kendini Kur'an-ı Kerim'in mahluk olduğu düşüncesine kapılmıştı. H, 218 yılında Bağdat valisi İshâk b. İbrahim adına uzun bir ferman gönderdi. Bu fermanda bütün müslümanları, özellikle hadis âlimlerini şiddetle kötüledi, hakaretâmiz bir dille tenkid etti. Kur'an-ı Kerim'in mahluk oluşu meselesindeki kişisel inanç ve düşüncelerinden hareketle onların, tevhid inancında eksik olduklarına, şehadetlerinin reddedilmiş, değersiz ve ümmetin şerhilerinden olduklarına karar verdi. Valilere; bu meseleyi kabul etmeyenleri mev-kilerinden uzaklaştırmalarını ve halifeyi de sonuçtan haberdar etmelerini emretti.

Bu ferman Me'mûn'un ölümünden dört ay öncesine aitti. Bu fermanın kopyaları bütün eyâletlere gönderildi ve valilere, kendi eyâletlerinin kadılarına bu konuda imtihan etmelerini, bu akideyi paylaşmayanları görevlerinden uzaklaştırmalarını emretti.

Bu fermanın sonra Me'mûn, Bağdat valisine (bu akideye karşı olanların lideri olan) yedi büyük hadis âlimini kendisine göndermesini bildiren bir yazı gönderdi. Hepsini geldiğinde Me'mûn onlara: Kur'an-ı Kerim'in mahluk olup olmadığını sordu. Hepsini de kendisi ile aynı fikirde olduklarını söyleyince Bağdat'a geri gönderildiler. Onlar; hadisçiler ve âlimler önünde bu akidelerini açıklamalarına rağmen tartışma bitmedi. Çoğunlukla halk ve bütün hadis âlimleri kendi kanaatlerini korudular.

Ölümünden önce Me'mûn, İshâk b. İbrahim'e üçüncü bir ferman gönderdi. Bu fermanda biraz daha genişçe önceki mektubun konusunu anlattı ve imtihan dairelerini genişleterek devlet yetkililerini ve ilim erbabını da o kararın içine aldığını bildirdi. Herkes için bu akideyi kabul etmeyi şart kıldı. İshak, sultanın fermanını uyguladı. Meşhur âlimleri toplayarak onlarla konuşup görüştü, görüşmenin sonuçları da sultana yazarak bildirdi.

^{4[4]} Ebu'l-Hasan En-Nedevi, İslam Önderleri Tarihi 1, Kayhan Yayınları: 1/132-141.

Me'mûn bu toplantının durumunu öğrenince müthiş sinirlendi. Bu âlimlerden ikisinin (Bîşr b. el-Velîd ile İbrahim b. el-Mehdî'nin) öldürülmesini emretti. Geri kalanlardan görüşlerinde ısrar edenlerin yaya olarak yanma gönderimi elerini bildirdi. Nitekim geri kalan (önce kabul etmeyen) otuz âlimden dördü önceki görüşleri (Kur'an-ı Kerim'in yaratılmadığı görüşü)nden sapmadılar. Bu dört kişi İmam Ahmed b. Hanbel, Süccâde, Kavârîrî Muhammed b. Nûh idi. İkinci gün Süccâde, üçüncü günü de Kavârîrî görüşlerinden döndüler ve sadece İmam Ahmedle Muhammed b. Nûh sebat etti. Vali onları ikisini zincire vurarak Tartus'a, Me'mûn'un yanma gönderdi.

Onlarla beraber başka bölgelerden ondokuz âlim daha vardı ki bunlar da Kur'an-Kerim'in mahluk olduğunu kabul etmemişlerdi.

Bu kişiler henüz Rakka'ya ulaşmışlardı ki Me'mûn'un ölüm haberi geldi. Bunun üzerine tekrar Bağdat valisine geri gönderildiler. Yolda Muhammed b. Nûh vefat etti. İmam Ahmed ile diğer arkadaşları Bağdat'a vardılar.

Me'mûn, yerine geçen Mutasım b. Reşîd'e Kur'an-ı Kerim hakkında kendi görüş ve mezhebinde olmasını, uygulamaların sürdürülmesini ve Kadîbn Ebû Duvâd'ı aynı şekilde kendine müşavir ve vezir kılmaya devam etmesini vasiyet etti. Nitekim Mutasım bu iki vasiyeti de yerine getirdi.^{5[5]}

İmam Ahmed'in Musibete Uğraması:

Artık bundan sonra Kur'an-Kerim'in mahluk olması görüşüne karşı olma, doğru akideyi destekleme ve dönemin devlet idaresine karşı olma sorumluluğu; hadisçilerin lideri, sünnet ve şeriatın en güvenilir adamı olan İmam Ahmed b. Hanbel'in tek başına omuzlarında idi.

İmam Ahmed, Rakka'dan Bağdat'a getirildi. Ayaklarına dörder zincir vurulmuştu. Üç gün boyunca bu konuda onunla tartışma yapıldı. Ama o inancından sapmadı. Dördüncü gün Bağdat valisine getirildi. Vali ona şöyle dedi: "Ahmed, sence hayatının hiç değeri yok mu? Halife seni kılıcıyla öldürmeyecek ama yemin etti ki; eğer onun sözünü kabul etmezsen dayak üstüne dayak atacak ve seni hiç güneş görmeyen bir yere koyduracak." Sonra İmam Ahmed, Mutasım'ın huzuruna getirildi. Yine reddetmesi ve görüşünde ısrar etmesi üzerine 28 kırbaça vuruldu. Her bir kırbaçlayış iki kırbaça vuruyor, sonra başka bir kırbaçlayıcı getiriliyordu. İmam Ahmed her kırbaç vuruluşunda: "Bana Allah'ın kitabından ve peygamberin sünnetinden bir şey (delil) getirin de ona inandığımı söyleyeyim" diyordu.^{6[6]}

İmam Ahmed'in Ağzından Olayın Genişçe Anlatılması:

Ahmed b. Hanbel hazretleri bu olayı bizzat genişçe anlatmıştır. O buyuruyor ki: Bâbul Bostan denilen yere ulaştığımda benim için bir binek getirildi, binmem

^{5[5]} Ebu'l-Hasan En-Nedevî, İslam Önderleri Tarihi 1, Kayıhan Yayınları: 1/142-144.

^{6[6]} Ebu'l-Hasan En-Nedevî, İslam Önderleri Tarihi 1, Kayıhan Yayınları: 1/144.

emredildi. O anda bana yardım olacak, binmem için destek olacak hiç kimse yoktu. Ayaklarımda ağır zincirler vardı. Binmek için uğraşırken, birkaç kere nerede ise ağız üstü düşecektim. Sonunda nasırlı oldu ise bindim, Mu'tasım'ın saraşına geldim. Beni bir inzibat odasına aldılar, kapıyı kapattılar. Gece yarısı idi. Ortada bir lamba dahi yoktu. Namaz kılmak için teyemmüm yapmak istedim, ellerimi uzatınca bir ibrik ve leğen konulduğunu gördüm. Abdest aldım, namazımı kıldım.

Ertesi gün Mu'tasım'ın elçisi geldi, beni halifenin yanına götürdü. Mu'tasım oturuyordu, yanında başkandı İbn Ebî Duvâd vardı. Yine kendi düşüncesinde büyük bir kalabalık bulunmaktaydı. Ebu Abdurrahmân eş-Şâfiî de oradaydı. O anda iki adamın başı uçurulmuştu. Ben Abdurrahmân eş-Şâfiî'ye: "İmam Şâfiî'nin mesh konusunda herhangi bir içtihadım biliyor musun?" dedim. İbn Ebî Duvâd da dedi ki: "Şu adama bakın! Boynu uçurulmak üzere, benden hâlâ fakih meselesi öğrenmeye çalışıyor." Mu'tasım: "Onu yanıma getirin" dedi. O sürekli beni yanına istiyordu. Sonunda iyice onun yakınına geldim, "Otur" dedi. Zincirlerden dolayı çok yorulmuştum, bitkindim. Biraz sonra: "Bana bir şeyler söylemem için izin verir misiniz?" dedim. Halife, "Söyle" dedi. "Allah'ın elçisi bizi neye davet etti? Ben sizden bunu öğrenmek istiyorum?" dedim. Biraz sessizlikten sonra: "La ilahe illallah diye kelime-i şehâdet getirmeye" dedi.

— Öyle ise ben ona inanıyorum ve kelime-i şehâdet getiriyorum, dedim. Sonra da dedim ki: Sizin mübarek büyük dedenizin rivayet ettiğine göre; Abdülkays kabilesi heyeti Hz. Peygamberin huzuruna gelince iman konusunda ona soru sordular da Hz. Peygamber "İman nedir, biliyor musunuz?" buyurdu. Onlar da: "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir." dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "İman; Allah'tan başka hiçbir mabud olmadığına ve Muhammed (s.a.)'in Allah'ın Resulü olduğuna inanmak, buna şehâdet getirmektir, namazı kılmaktır, zekât vermektir, ganimet malından beşte bir payı çıkarmaktır." buyurdu. Bunun üzerine Mu'tasım:

— Eğer sen benden önce giden halifenin (Me'mun) eline düşmeseydin ben sana ilişmezdim, dedi. Sonra Abdurrahman b. İshak'a seslenerek:

— Ben sana bu imtihana bir son ver diye emir vermemiştim, dedi.

İmam Ahmed diyor ki: "Ben, Allahü ekber, bunda müslümanlar için bir rahatlama var" dedim. Halife oradaki âlimlere; "Bununla tartışın, karşılıklı konuşun." dedi. sonra Abdurrahman'a dönerek:

— Onunla konuş, tartış, dedi. (Burada İmam Ahmed konuşmanın bütün teferruatını anlatmaktadır.) Bir adam konuşuyor ben ona cevap veriyorum, diğeri konuşuyor ben ona da cevap veriyorum. Derken Mu'tasım:

— Allah sana merhamet etsin Ahmed, sen ne diyorsun? dedi.

— Emirü'l-mü'minîn! Bana Allah'ın kitabından veya Peygamberimizin sünnetinden bir şeyler gösterin, söyleyin de ona inanayım, dedim. Bunun üzerine Mu'tasım:

— Eğer benim bu sözümü kabul ederse o zaman ben onu kendi elimle serbest bırakayım, kendi ordu komutanlarıyla onun yanına geleyim, huzuruna çıkayım

dedi, sonra şöyle devam etti: "Ey Ahmed, ben sana çok şefkat ve sevgi duyuyorum. Ben kendi oğlum Harun hakkında ne düşünüyorsam senin hakkında da aynı şeyi düşünüyorum. Sen ne diyorsun? Aynı cevap vererek:

— Bana Allah'ın kitabından ve Peygamberin sünnetinden bir şey gösterin de inanayım, dedim.

Vakit uzayınca usandı ve çekip gitti. Beni de eski yerime getirip koyarak yine hapse attılar.

Ertesi gün beni yine getirdiler, tartışma sürdü gitti. Nihayet tam zeval (öğle) vakti geldi, usandı yine: "Alıp götürün," dedi.

Üçüncü gece anladım ki, yarın mutlaka bir şeyler olacak. Üçüncü gün beni yine götürdüler. Salonun dolu olduğunu anladım. Çeşitli odalardan ve aralıklardan geçtim. Bazıları kılıçlarını almış ayakta dikiliyorlar, bazıları da kırbaçları. Önceki iki günün pek çok insanları bugün ortada yoktu. Mu'tasım'ın yanına gelince bana: "Otur" dedi; sonra da, "Haydin bakalım, bununla konuş, tartış" dedi. Oradakiler tartışmaya başladılar. Ben birine cevap veriyordum, sonra diğerine cevap veriyordum. Sesim hepsinin sesini bastırıyordu. Epey vakit geçince beni ayırdı, onlarla yalnız kalıp bazı şeyler konuştu ve onları uzaklaştırıp beni istetti. Sonra şöyle dedi:

— Ey Ahmed, Allah sana merhamet etsin. Benim sözümü tut, ona inan da seni kendi ellerimle çözüp serbest bırakayım.

Ben önceki gibi cevap verdim. Bunun üzerine öfkelenerek dedi ki:

— Onu yakalayın, sürüyün, ellerini de bağlayın.

Mu'tasım tahta oturdu. Sonra kırbaçları ve cellatları çağırdı. Kırbaççılara; "Berigelin." dedi. Bir adam ilerledi, bana iki kırbaç vurdu. Mu'tasım; "Daha şiddetli vur." dedi. Sonra o adam çekildi başka biri geldi, iki kırbaç da o vurdu. Ondokuz kırbaç vurulduktan sonra [Mu'tasım tekrar yanına gelerek;

— Niçin Ahmed! Canına mı susadım? Allah için ben " senin hakkında endişe içindeyim, dedi.

Acîf diye bir adam kılıcı ile dürterek: (

— Bütün bunları yenmek mi istiyorsun? diyordu. Başka biri de:

— Ey Allah'ın kulu, Halife tepende duruyor! diyor, * bir başkası da:

— Ey müminlerin emîri, oruçlusunuz ve ayakta bekliyorsunuz, diyordu.

Mu'tasım sonra benimle yine konuşuyor, ben de aynı sözü söylüyordum. Bunun üzerine kırbaç ya emir veriyor ve, "Bütün kuvvetinle vur." diyordu.

İmam Ahmed diyor ki:

Bu sırada şuurum kayboldu, bayılmışım. Kendime geldiğimde zincirlerin çözülmüş olduğunu gördüm. Orada olanlardan biri bana: "Biz seni yüzü koyun yatırdık, yerlerde sürüdüğümüz." dedi. İmam Ahmed ise: Ben hiçbir şey hissetmedim, diyordu.^{7[7]}

^{7[7]} Ebu'l-Hasan En-Nedevi, İslam Önderleri Tarihi 1, Kayhan Yayınları: 1/144-148.

Emsalsiz Azim ve Dürüstlük:

Bundan sonra Ahmed b. Hanbel'i eve götürdüler. İçeri alındığı günden serbest bırakıldığı güne kadar 28 ay geçmişti, yani ikibuçuk seneye yakın hapiste kaldı. Kendisine 33-34 k rbaç vuruldu.

Askeriyeden olan İbrahim b. Mus'ab: "Ben Ahmed b. Hanbel'den daha cesur, ondan daha kahraman bir adam görmedim. Onun gözünde biz sinek gibi idik" diyor. Muhammed b. İsmail de: "Ben işittim ki, Ahmed b. Hanbel'e vurulan kırbaçlar eğer bir file vurulsaymış, fil acıdan nara atar kaçarmış" diyor.

Olay sırasında orada bulunan biri ise şöyle anlatıyor: İmam Ahmed oruçlu idi. Biz de; "Oruçlusunuz! kendi canınızı kurtarmak için bu akideyi (görüşü) kabul etmenize nrsat var, kendinizi kurtarın." dedik. Ama o bu söze hiç değer vermedi. Bir keresinde çok şiddetle susadı da su istedi, önüne buz gibi soğuk su kondu, eline ald, bir süre suya baktı, sonra içmeden geri koydu^{8[8]}

Oğlu diyor ki: "Öldüğü sırada babamın vücûdunda kırbaç izleri vardı."

Ebu'l-Abbas er-Raky ise şöyle demiştir: İmam Ahmed b. Hanbel, Rakka'da hapiste iken insanların çoğu ona anlattılar, canını kurtarmasın söylediler. Onun cevabı ise şöyle idi: "Hattab'm naklettiği hadisten ne haber, ki o hadiste şöyle buyuruluyor: "Önceki devirlerde öyle kimseler vardı ki, onların başları hızarla biçiliyordu, yine de dinlerinden dönmüyorlardı."

Bunu duyan insanlar ümidlerini kesmiş ve anlamışlardı ki, o, görüş ve mezhebinden dönmeyecek, her şeye katlanacaktır.^{9[9]}

İmam Ahmedin Başarısı Ve Karşılığı

İmam Ahmed'in emsalsiz sıfatı, benzersiz azmi ve dürüstlüğü sayesinde bir fitne ebediyen sönmüştü. Müslümanlar büyük bir dinî tehlikeden kurtulmuş oldu. Bu dinî krizde ve fitne imtihanında devlet tarafına geçip yarıyarak makam mevki umanlar ve menfaatine göre davrananlar halkın gözünden düştüler. Dinî ve ilmî şöhretleri söndü, değer ve kıymetleri erimeye başladı. Buna karşılık İmam Ahmed'in şanı, iki misli arttı. Ona olan sevgi, ehl-i sünnetin ve sağlam inancın işareti, şiarı oldu.

Onun bir çağdaşı olan Kuteybe'nin:

"Sen İbn Hanbel'i seven birini gördüğün zaman bil ki o kimse ehli sünnet (sünnete bağlı) kimsedir" sözü meşhurdur.

Başka bir âlim Ahmed b. İbrahim Devrakî de şöyle diyor:

"Kim Ahmed b. Hanbel'e kötü söz söylüyorsa o kişinin müslüman olduğuna şüpheli gözle bak."^{10[10]}

İmanı Ahmed b. Hanbel, hadis ilminde devrinin imamı idi. Müsned isimli

^{8[8]} Tarih el-İslâm, Zehebî, s.49-50 mn özeti.

^{9[9]} Ebu'l-Hasan En-Nedevi, İslam Önderleri Tarihi 1, Kayıhan Yayınları: 1/148-149.

^{10[10]} Tarihu Bağdâd, Hatîb Bağdâdî, c.4, s.421.

meşhur hadis kitabı onun büyük ilmî şaheseridir. Müstakil mezheb sahibi ve mezhebe müctehid biridir. O büyük bir âbid ve zâhid kişi idi. Bütün üstün meziyetleri şüphesiz ki doğru, fakat onun asıl büyüklüğü, her tarafta sevilmesi, evrensel benimsenişi ve onun imam oluşunun asıl sırrı; azimli oluşunda, dürüstlüğünde, her tarafı kaplayan o fitnede dini koruması ve döneminin en büyük imparatorluğuna tek başına karşı çıkmasındadır. İşte onun bu herkes tarafından benimsenişinin; tükenmeden, erimeden devam edişinin ana sebebidir.

Şiir:

"İbrahim Halil'in şöhreti Kabe'yi inşâ ettiğinden değil,
Kendini ateşin içine çekinmeden atışındandır."

Her tarafı kasıp kavuran fitneyi görmüş olan çağdaşları, onun bu muazzam başarısını gönül rahatlığıyla, samimi bir kalble itiraf etmişler ve bunu, tam zamanında dini korumak ve Hz. Ebu Bekir'in hizmetine benzer bir hizmet diye yorumlamışlardır.

Onun çağdaşı ve aynı hocadan ders almış arkadaşı, dönemin meşhur hadisçisi Ali b. el-Medinî (İmam Bu-harî'nin kendisi ile övündüğü hocası) diyor ki:

"Allah Teâlâ bu dini iki kişiyle üstün kıldı, galip getirdi. Bunun bir üçüncüsü yok. İrtidat günlerinde Hz. Ebu Bekir ile, Kur'an-ı Kerim'in mahluk olduğu görüşü fitnesi günlerinde de Ahmed b. Hanbel ile."

Bu büyüklüğün ve herkes tarafından sevilip benimsenmenin sonucu olarak H. 241 yılında bu sünnet imamı vefat ettiği zaman bütün şehir yerinden oynadı. Hiçbir kimsenin cenazesine daha önce bu kadar büyük bir kalabalığın akın ettiği görülmemiştir. Cenaze namazı kılanların sayısı sekiz yüz bin erkek, altmış bin kadın idi diye tahmin edilmiştir ^{11[11]}

www.islamvetasavvuf.org

^{11[11]} Tercümetül İmam Zehebî ve Tarihi İbn Hallikân.
Ebu'l-Hasan En-Nedevî, İslam Önderleri Tarihi 1, Kayıhan Yayınları: 1/150-151.